

Величезною проблемою є комп'ютерний переклад наукових текстів. Один із дисертантів з Харківського медичного університету надрукував автореферат за комп'ютерним перекладом без жодного виправлення і в такому вигляді він був переданий до ВАКу України. Слід зауважити, що окрім наукової термінології, у дисертаціях та авторефератах значна кількість орфографічних та стилістичних помилок, іноді кричущих та алогічних.

Кожна дисертація до того, як вона надіслана до ВАКу (тепер ДАКу), пройшла апробацію в установі, де виконувалася, де було мінімум два рецензенти, як правило доктори наук, на захисті було два-три офіційних опоненти теж доктори наук, не кажучи вже про те, що спеціалізована вчена рада давала дозвіл на видання автореферату. А стан окремих робіт, з мовної точки зору, жахливий.

Таким чином, одним з основних та невідкладних завдань на сьогодні є підвищення культури терміновживання та наукової мови в дисертаціях та авторефератах медичної галузі, а із цією метою ДАКу при МОНМС України необхідно ввести **обов'язкове рецензування дисертаційних робіт та авторефератів фахівцями з української мови** із обов'язковим поданням рецензії до спеціалізованої ради із захисту дисертацій.

1. Симоненко Л. Про «стан здоров'я» мови медицини / Людмила Симоненко, Наталія Місник // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»: Серія «Проблеми української термінології». – № 453. – 2002. – С. 262–269.

УДК 33

Ольга Збожна

Тернопільський національний економічний університет

ТЕХНОЛОГІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ ТА ДОЛЯ УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ЧАСОПИСІВ

© Збожна О. М., 2012

У статті йдеться про українські технологічні терміни та долю українських науково-популярних часописів «Наука і суспільство» і «Науковий світ».

Ключові слова: українська мова, плавлення, топлення, хемія, ресурси, кшталт, на кшталт, якість.

This article is about Ukrainian technological terms and fate scientif-fame magazine «Science and society» and «Scientific world».

Keywords: Ukrainian language, melting, alloy, chemistry, resource, similarity, like, quality.

«Кожний наш чоловік знає, що ціль наша єсть: вибороти нашому народови поважне становисько між іншими народами, та не заржавілими списами чубатих дідів наших, а живим словом, русько-українською мовою».

Відень 23 Цвітня 1869 р. Іван Пулюй

«Що не Голова, то Розум і то не абиякий, а Великий Розум» – казав мій дід Іван, заохочуючи нас, – своїх онуків, до читання книжок. Зазвичай кожне наступне покоління користується плодами праці попереднього, щось додає від себе й ці напрацювання передає в спадок тим, хто йде за ними. Так побудований Світ.

Після кожної Міжнародної наукової конференції «Проблеми української термінології *СловоСвіт*» я неодноразово перечитую збірники наукових праць. І склалося в мене таке враження, даруйте мені відвертість, що ми не читаємо інформації, поданої нашими колегами. Не приходимо на обговорення її, а тому знову повторюємо те, про що вже йшла мова. Чому?

У світі не має народу, який би у своїй мові не користувався словами, які походять із чужих мов. Найчастіше з мов сусідів, окупантів чи з мов народів, які виховали для світу *винахідників*. У своєму дописі вестиму мову про термінологію, яка походить з мов тих народів, які запропонували світові свої *винаходи*, що полегшило народам працю й продовжило їм життя. Саме так полегшило працю й продовжило життя. Полегшити працю – це виробити продукції більше при тих самих затратах, одночасно зробити її дешевшою, добротнішою (якіснішою), нешкідливою для здоров'я людини й довкілля. І я була б надзвичайно горда за свій Український Народ, якщо б у світових наукових журналах використовували українські слова-терміни через винаходи українських вчених, так як у металургії ми користуємося терміном німецьким *кокс* (нім. *Koks*, від англійського *coke*) – тверда, пориста маса, яку використовують у металургії як паливо та відновник заліза з його сполук; у ливарному виробництві французьким – *кокіль* (франц. *coquille*, буквально – черепашка) – металева форма, у якій отримують металеві відливки (вироби); грецьким «*технологія*» – наука про отримання сировини та виготовлення з неї певної продукції; англійським *флотація* (англ. *floatation*, буквально – плавання) тощо.

А тепер поміркуємо над термінами – *плавлення* і *топлення*. Хтось хоче *плавлення* й тільки *плавлення*, а хтось вимагає, щоб було *топлення* й тільки *топлення*. А як бути з воском, смальцем, маслом та й усіма не кристалевими речовинами? А ще, куди подінемо нашу чудову поезію, у якій йдеться про топлення снігу, льоду тощо. Тай подивімося на часове походження цих термінів. Що раніше було: віск, масло, смалець чи – метал? Звідси й виходимо щодо цих термінів на своїй рідній українській мові. Колись я пропонувала залишити термін *топлення* для аморфних речовин та снігу й льоду. А кристалевим речовинам надати право *плавитися*. Та на мій поклик ніхто не обізвався. Тож далі подають до збірника статті про термін *плавлення*. І на загал усі речовини заставляють *плавитися*.

А скільки часу ми вже пишемо про *хемію*, так саме *хемію*. Адже у світі лише французи, а за ними росіяни кажуть *хімія*. Подивіться російські тлумачні словники. Там пишуть *хемія*. А на завершення таки – *химия* (*хімія*). І ми без обговорення покірно приймаємо цю російську догму.

Критикуючи засилля нашої мови словами наших східних сусідів, тут же вживаємо слова західних. І дуже часто забуваємо, що маємо свої рідні-ріднесенські. То чому наша мова рянить *ресурсами* (французьке *ressources*, від латинського *resurgo* – піднімаюсь, виникаю знову) усякими: і земними, і людськими, а на сторінках Збірника вже й *мовними*. Як ми жили без цього терміна – без *ресурсів*?

Або інші – *киталт* і *на киталт*. Ще донедавна ніхто з українців в Україні не чув їх. Та нараз вони появилися навіть на сторінках Збірника праць. Для чого? Маємо ж свої рідні-ріднесенські. Адже польське слово *Kształt* (*китальт*) походить від німецького слова *Gestalt*, і перекладається на нашу мову як *образ*, *вид*, *форма*. *На киталт* перекладається – *для прикладу, на зразок, на подобу, так як, такі як, таких як* тощо (див. Словники іншомовних слів). Український поет Богдан-Ігор Антонович у своїй праці «Національне мистецтво» (Наука і культура. Україна, вип. 24, 1990 р. – С. 237), щодо цих слів написав «*Може хто придумає кращий переклад Gestalt, Kształt? В наддніпрянській Україні вживають попросту слово киталт. Одначе галичан воно вражає*». Ось чому це слово опинилося в словнику Бориса Грінченка. І тепер його витягають із цього словника як *українське*. Витягають ті, кому, нарешті, потрапив до рук словник Бориса Грінченка. Та ж про ці терміни вже стільки писано й мовлено. Для чого нам ці чужинці – «*киталт*» і «*на киталт*», коли маємо свої? Для чого? Але ж ми як вчепимося якогось чужого слова, то як та вперта дитина – дай, бо – хочу.

Або ще один термін – *якість*. Адже *якість* – це сукупність властивостей сировини чи продукції, продукту, продуктів, які зумовлюють її придатність задовольняти певні потреби споживача згідно з її призначенням. Колись у нас казали товар *добрий*, або *добротний*. Але навіщо ми перекладаємо російський термін *в качестве* українською мовою *в якості*. Таж подивімося

уважно до змісту тексту, написаного російською мовою. Не про *якість* там йдеться. Там йдеться про *роль, посаду* тощо. Ми так швидко рвалися в радянські «пани», що від своєї мови відреклися, а чужу як слід не вивчили? Насичуючи, а точніше забруднюючи, українську мову чужими словами ми не звеличуємо її, а навпаки – нищимо!

А тепер поговоримо про долю українських науково-популярних часописів «Наука і суспільство» і «Науковий світ». Більшість з нас виростили на цих журналах.

Подивімося у Вікіпедію: «*Наука і суспільство*» – найдавніший науково-популярний часопис України. На початку мав назву «*Знання*», згодом «*Знання*», «*Наука і життя*». З часописом співпрацювали визначні українські вчені. Ми читали його ще учнями у школі, потім студентами. Зі сторінок цього журналу ми пізнавали Світ, знайомилися з явищами природи, з діяльністю визначних особистостей Світу, вивчали термінологію і навіть вибирали професію. На сторінках цього журналу у 1988 році вперше за радянських часів (під час горбачовської перебудови) надрукували статтю львівських фізиків Р. Гайди, О. Влоха та Р. Пляцка про Славетного українця – визначного фізика, електротехніка, винахідника, перекладача Молитвослова, Молитовника, Псалмів, співперекладача чотирьох Євангелій, редактора усіх цих видань, радника цісарського двору, ректора Празької високої технічної школи, борця за українську мову, український університет у Львові та Державність України – Івана Пулюя. У Незалежній Україні, журнал «Наука і суспільство» перестав виходити. Перестав... Останній номер часопису вийшов у 2010 році. У цьому номері є стаття В. Січинського «Чужинці про Україну».

Що напишуть чужинці про нас Українців, які не відстояли свій часопис?... Чому не відстояли?... А чи пробували?...

Мені здавалося, що його витіснив «Науковий світ», до якого, спочатку, я не мала прихильності. Та хоч і був він не таким, як «Наука і суспільство», із часом почав набирати сили, як кажуть українці. Він залишився єдиний науково-популярний часописом, написаним українською мовою. Його засновником були Вища атестаційна комісія України і трудовий колектив редакції. Часопис почав виходити з серпня 1998 року. Видавцем була редакція журналу «Бюлетень Вищої атестаційної комісії України» (ВАК). На його сторінках друкували «Бюлетень ВАКу України», а разом з тим і наукові статті, написані українською мовою. Були вони на різні теми. Я тішилася, що наша українська молодь, яка подала дисертацію до захисту, час від часу гортатиме сторінки журналу в пошуках оголошення, чи прийняли дисертацію до захисту, зупинить свій погляд на цих дописах і, почне засвоювати українську термінологію, а разом з нею й мову українську. Мені здавалося, що українська молодь перейметься болем за рідну українську мову, яку виганяють на задвірки. І в цьому їм допоможе цей єдиний на всю Україну науково-популярний часопис, писаний українською мовою. На його сторінках надрукували два мої дописи. «Пішла мода на слова, або Шануймо рідну мову» і «Всеукраїнські молодіжні товариства «Громади»: віхи, програми, мрії» (Науковий світ, 2010, № 7. С. 17–18 і 2011, № 3, С. 14, 15).

Та у вересні 2011 року часопис «Науковий світ» «затримався в дорозі», як кажуть українці. Вересневий номер не вийшов у світ. З часом у світ вийшов спарений номер (№ 9–10, вересень–жовтень 2011 року), на п'ятій сторінці якого Шеф-редактор «Наукового світу» п. Юрій Цеков звернувся до передплатників і читачів з *передостаннім словом* від редакції «Наукового світу», повідомляючи їх, а через них і нас українців, що часопис *перестає існувати... Не полишаючи сподівань на своє відродження*. Дванадцятий номер журналу чекала з надією і острахом. Це був «*Процальний випуск!!!*» На обкладинці малюнок: велика дерев'яна колода, у яку увігнано сокиру, ручку якої тримає кат. Кат, як усякий кат, одягнений у все чорне, щоб не можна було упізнати хто знищив останній науково-популярний український часопис?...

І пригадалися мені слова Євгена Олесницького – останнього віята тернопільського таємного товариства української молоді – «Громада»: «*В другій клясі став я передплатником «Правди», що по довгій перерві почала тоді наново виходити під редакцією д-ра Олександра Огоновського. Та я відчував і розумів, що кожний українець мусить передплачувати «Правду», бо це є наш український часопис*».

А чи ми – українські вчені, може навіть і матеріальні злидарі, стали на захист своїх українських науково-популярних часописів «Наука і суспільство» та «Науковий світ»? Чи кинулися рятувати їх,

як це зробила, за часів Австро-Угорщини, українська молодь – вихованці «Громад», рятуючи *«Правду»*, бо це є наш український часопис». Ще не пізно, станьмо, бо ким тоді будемо ми...

СловоСвіт! Так, для кожного Народу, що з волі Божої живе на Землі Слово мовлене його рідною мовою це – цілий Світ! А як для нашого українського? Невже після новітнього циркуляру, якого називають «КаКі», виплодженого Колесніченком і Ківаловим, наш український *СловоСвіт* почне з острахом дивитися на горизонт, і не дай боже торкнеться його? Ким тоді будемо Ми – ще нині Українці! Невже ми, ті хто на поклик вчених «Львівської політехніки» кожні два роки з'їздимося з усього Світу на Міжнародну наукову конференцію «Проблеми української термінології *СловоСвіт*», дозволимо, щоб наше Українське Слово торкнулося горизонту – горизонту смерті для рідної Української Мови? Чи дозволимо? Ні!

На завершення моєї доповіді пропоную Вам, Шановні *СловоСвітівці* – термінологи-однодумці, бо тут інших немає – уважно читати кожну доповідь і гуртуватися навколо проблем винесених на нашу термінологічну конференцію, уважно обговорювати й приймати рішення щодо кожного пропонованого терміну, яке буде обов'язковим до виконання усім друкованим органам і в школах, де навчають і виховують українську молодь.

УДК 001.18.4, 547.1

Олена Ковтун¹, Валентина Толмачова¹,
Михайло Корнілов², Ольга Гордієнко², Сергій Ісаєв³

¹Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова,

²Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

³Національний університет «Києво-Могилянська Академія»

НОМЕНКЛАТУРНІ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТЕОРЕТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ В ОРГАНІЧНІЙ ХІМІЇ

© Ковтун О. М., Толмачова В. С., Корнілов М. Ю., Гордієнко О. В., Ісаєв С. Д., 2012

У статті проаналізовані номенклатурні системи та їхній зв'язок з еволюцією теоретичних уявлень в органічній хімії в певні періоди розвитку науки.

Ключові слова: українська мова, номенклатурна система, органічна хімія.

The article analyses nomenclature systems and their relationship with evolution of organic chemistry theoretical concepts in certain historical periods of science development.

Keywords: Ukrainian language, nomenclature system, organic chemistry.

Створення наукової хімічної мови та способів запису інформації – визначне інтелектуальне досягнення міжнародної спільноти. Сучасна мова хіміка дозволяє коротко та однозначно записувати думки й обмінюватись величезним обсягом інформації, орієнтуватись у сучасній хімічній літературі, професійно спілкуватись науковцям, викладачам і студентам, учителям і учням.

На сьогодні питання хімічної термінології та номенклатури регулюють міжнародні організації: Міжнародний комітет стандартизації (ISO) та Міжнародна спілка теоретичної та практичної хімії (IUPAC).

Так, ще в 1957 р. на XIX конгресі IUPAC було прийнято основні правила міжнародної систематичної номенклатури органічних сполук, що дотепер розширюють і вдосконалюють провідні спеціалісти з усього світу, які співпрацюють з міжнародним номенклатурним комітетом. У більшості держав створені національні комісії для запровадження міжнародної термінології й номенклатури та їхньої адаптації до конкретних мовних традицій.